

Instytut Pamięci Narodowej - Kraków

<https://krakow.ipn.gov.pl/pl4/aktualnosci/141007,Narodowy-Dzien-Pamieci-Polakow-ratujacych-Zydow-pod-okupacja-niemiecka-Malopolsk.html>
25.04.2024, 03:39

Narodowy Dzień Pamięci Polaków ratujących Żydów pod okupacją niemiecką - Małopolska

Zaborów (pow. brzeski), Mordarka (pow. limanowski) i Gruszów (pow. myślenicki, gm. Raciechowice) - m.in. w tych trzech miejscowościach znajdują się współfinansowane przez krakowski IPN trwałe upamiętnienia Polaków ratujących Żydów.

24 marca 2021 r., w Narodowym Dniu Pamięci Polaków ratujących Żydów pod okupacją niemiecką, dyrektor krakowskiego IPN dr hab. Filip Musiał oddał hołd Sprawiedliwym, składając kwiaty w trzech miejscach pamięci. W Zaborowie dr. Musiałowi towarzyszył Mieczysław Chabura, dyrektor Publicznej Szkoły Podstawowej im. Władysława Jagiełły, a w Gruszowie wójt Raciechowic Waław Żarski.

Zaborów

24.03.2021, Zaborów.
Narodowy Dzień
Pamięci Polaków
ratujących Żydów. Fot.
Janusz Słężak (IPN)

24.03.2021, Zaborów.
Narodowy Dzień
Pamięci Polaków
ratujących Żydów. Fot.
Janusz Słężak (IPN)

24.03.2021, Zaborów.
Narodowy Dzień
Pamięci Polaków
ratujących Żydów. Fot.
Janusz Słężak (IPN)

24.03.2021, Zaborów.
Narodowy Dzień
Pamięci Polaków
ratujących Żydów. Fot.
Janusz Słężak (IPN)

24.03.2021, Zaborów.
Narodowy Dzień
Pamięci Polaków
ratujących Żydów. Fot.
Janusz Słężak (IPN)

W 1940 r. żydowska rodzina Tiderów trafiła do getta w Brzesku. Dwie córki, Maria i Anna, uciekły dzięki fałszywym papierom. Rodzice i średni syn, Chaim zginęli. Najstarszy z dzieci, Mendel, został sam. W 1943 r., po około dwóch latach spędzonych w gettach Brzeska i Bochni, zdecydował się uciekać. Razem z nim poszedł znajomy, Józef Langdorf.

Mężczyźni dotarli do Zaborowa – rodzinnej wsi Tidera i poprosili o pomoc Pawła Mikę. Gospodarz ukrył ich w stajni. Zimą 1943 r. musieli na kilka miesięcy opuścić kryjówkę, bo u

Mików zakwaterowali się niemieccy saperzy. Gdy odeszli, Mendel i Józef wrócili i pozostali u Mików do stycznia 1945 r. Po wojnie Mendel wyemigrował do USA. Józef z żoną zamieszkali w Krakowie. Z Mikami, szczególnie ze Stefanem, synem Pawła, utrzymywali bliskie relacje. Rodzinie Mików przyznano w 2000 r. tytuł Sprawiedliwych wśród Narodów Świata (Karolinie i Pawłowi – pośmiertnie).

Na budynku Publicznej Szkoły Podstawowej w Zaborowie w 2020 r. zamontowano dwie tablice, sfinansowane przez krakowski IPN. Jedna z nich upamiętnia rodzinę Mików, druga Tadeusza Jeża (1919-1943), mieszkańca Woli Przemyskiej, który w 1943 r. został zamordowany przez Niemców za udzielanie pomocy żydowskim współobywatelom.

Mordarka

24.03.2021, Mordarka.
Narodowy Dzień
Pamięci Polaków
ratujących Żydów. Fot.
Janusz Ślęzak (IPN)

24.03.2021, Mordarka.
Narodowy Dzień
Pamięci Polaków
ratujących Żydów. Fot.
Janusz Ślęzak (IPN)

24.03.2021, Mordarka.
Narodowy Dzień
Pamięci Polaków
ratujących Żydów. Fot.
Janusz Ślęzak (IPN)

12 września 1939 r. Niemcy dokonali pierwszej egzekucji ludności z zajętej kilka dni wcześniej Limanowej. Tego dnia aresztowali dwunastu żydowskich mieszkańców miasta, rzemieślników i kupców, a także Polaka, Jana Semika, prowadzącego zakład kominarski. Zatrzymanych przewieziono do pobliskiego kamieniołomu w Mordarce, gdzie zostali rozstrzelani.

Dziesięć lat później żona zamordowanego, Zofia Semik, opowiadała, że przed egzekucją wszystkich zatrzymanych Żydów i Polaka Niemcy przetrzymywali na plebanii, gdzie byli oni przesłuchiwani i bici. Pobiegła tam prosić o wypuszczenie męża. Od jednego z pilnujących plebanii żołnierzy niemieckich, pochodzącego ze Śląska i mówiącego po polsku, dowiedziała się, że aresztowanym Niemcy zarzucali, iż jako zamożni przedstawiciele żydowskiej społeczności Limanowej przekazywali fundusze na zakup uzbrojenia dla Wojska Polskiego, a jej mąż brał udział w budowaniu zapór przeciwczołgowych.

Niemcy zamordowali trzynastu obywateli RP. Zwłoki pozostawiono w miejscu egzekucji. Potem Żydzi zostali pochowani na cmentarzu żydowskim w Limanowej, a Jan Semik – na cmentarzu katolickim. Z materiałów śledztwa Okręgowej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Krakowie wynika, że zbrodni w kamieniołomie w Mordarce dokonali prawdopodobnie funkcjonariusze specjalnej niemieckiej grupy operacyjnej Einsatzkommando 3 (działającej w strukturach Einsatzgruppe I).

Głaz pamięci zamordowanych w Mordarce został ustawiony przy miejscu egzekucji

staraniem Urzędu Gminy Wiejskiej Limanowa i Oddziału IPN w Krakowie.

Gruszów

24.03.2021, Gruszów.
Narodowy Dzień
Pamięci Polaków
ratujących Żydów. Fot.
Janusz Słęczak (IPN)

24.03.2021, Gruszów.
Narodowy Dzień
Pamięci Polaków
ratujących Żydów. Fot.
Janusz Słęczak (IPN)

24.03.2021, Gruszów.
Narodowy Dzień
Pamięci Polaków
ratujących Żydów. Fot.
Janusz Słęczak (IPN)

W niewielkim domu naprzeciwko kapliczki mieszkali w czasie wojny Aniela i Franciszek Szewczyk wraz z trójką dzieci. Jesienią 1941 r. poprosiła ich o pomoc czteroosobowa żydowska rodzina Goldbergów: Jerzy i Giza oraz dwoje dzieci – Lilka i Jan. Rodzina Szewczyków miała świadomość kar grożących ze strony Niemców, mimo to postanowiła pomóc potrzebującym.

W specjalnie ocieplanym spichrzu obok domu Szewczyków żydowska rodzina była przechowywana i żywiona przez prawie rok. Gdy Goldbergom udało się załatwić fałszywe dokumenty, wyjechali do Bochni. Ich wyprowadzka nie zakończyła jednak akcji pomagania Żydom przez dzielną rodzinę z Gruszowa. Wkrótce po wyjeździe Goldbergów Szewcykowie przez kilka miesięcy ukrywali trzy osoby z innej żydowskiej rodziny – Federgrünów (Marię Federgrün, jej brata oraz siostrzenicę Milkę Minzer). Wszyscy przeżyli wojnę.

Jerzy Goldberg zmarł w Bochni śmiercią naturalną. Żydowska rodzina przeniosła się wtedy do Krakowa, gdzie również znalazła bezpieczne schronienie. Syn Jan Goldberg-Kruczkowski pod ps. „Domeyko” został żołnierzem Armii Krajowej. Zginął w walce z Niemcami 22 października 1944 r. Matka wraz z córką doczekała zakończenia wojny. Obie wyjechały do Francji.

O przyznanie tytułu Sprawiedliwi wśród Narodów Świata dla rodziny Szewczyków wystąpiła najmłodsza córka Goldbergów. Świadectwo o pomocy otrzymanej od rodziny Szewczyków złożyła po wojnie także Maria z d. Federgrün oraz jej siostra, matka Milki, Paulina z d. Federgrün. W 1997 r. małżeństwo Szewczyków dołączyło do grona Sprawiedliwych. Zaszczynnym wyróżnieniem uhonorowany został także ich najstarszy syn, Józef.